

Trakumsērga

Trakumsērga ir ļoti bīstama vīrusu infekcijas slimība, kas visbiežāk tiek pārnesta ar slima dzīvnieka siekalām, tām caur ievainotu ādu (koduma vai skrāpējuma vietā), veselām vai ievainotām gļotādām nokļūstot cilvēka vai dzīvnieka organismā.

Trakumsērgas vīruss izraisa akūtu encefalītu visiem siltasiņu dzīvniekiem un cilvēkiem. Slimība vienmēr beidzas ar saslimušā dzīvnieka vai cilvēka nāvi.

Izplatība

Ar trakumsērgu slimo tikai zīdītāji, savukārt putni, rāpuļi, zivis un abinieki ar trakumsērgu neslimo. Lai gan visas zīdītāju sugas ir uzņēmīgas pret trakumsērgas vīrusu, tikai dažas no tām ir nozīmīgas šīs infekcijas uzturētājas un izplatītājas dabā. Latvijā galvenie trakumsērgas izplatītāji dabā ir lapsas un jenotsuņi, no kuriem parasti inficējas mājdzīvnieki (suņi, kaķi, mājlopi u.c.), kas slimo ievērojami retāk. Sīkie zīdītāji: vāveres, peles, žurkas, zaķi u.c. inficējas reti.

Situācija Latvijā

Katru gadu Latvijā pēc kontakta ar slimiem dzīvniekiem vai dzīvniekiem ar aizdomām par trakumsērgu tiek vakcinēti divi-trīs tūkstoši cilvēku. 2003. gadā Latvijā tika reģistrēts pēdējais apstiprinātais saslimšanas gadījums cilvēkam, bet pēdējos gados, pateicoties plašai savvaļas dzīvnieku vakcinācijai, krasi samazinājies ar trakumsērgu saslimušo dzīvnieku skaits un ik gadu dzīvnieku vidū tiek reģistrēti tikai daži trakumsērgas gadījumi. No savvaļas dzīvniekiem Latvijā visbiežāk ar trakumsērgu slimo lapsas, jenotsuņi, retāk - caunas u.c. Mājdzīvnieku vidū saslimšana visbiežāk reģistrēta suņiem.

Inficēšanās

Trakumsērgas vīruss inficē centrālo nervu sistēmu, izraisot tās smagus bojājumus un saslimušā nāvi. Visbiežāk inficēšanās notiek ar trakumsērgu inficētā dzīvnieka koduma rezultātā, brūcē iekļūstot siekalām, kas satur vīrusu. Bīstama ir arī inficēta dzīvnieka siekalu nokļūšana uz bojātas ādas (dzīvnieka skrāpējumi vai jau esošās brūces vai ādas nobrāzumi). Zināmi arī citi inficēšanās ceļi - inficētā dzīvnieka siekalām nokļūstot uz acu, deguna vai mutes gļotādām, ieelpojot vīrusu kopā ar putekļiem telpās, kurās uzturas slimi dzīvnieki (nereti šādi gadījumi aprakstīti saistībā ar sīkspārņu apdzīvotu alu apmeklēšanu). Inficēties var arī saskaroties ar slimā dzīvnieka smadzeņu audiem. Tomēr tiek uzskatīts, ka kontakts ar slima dzīvnieka urīnu, asinīm vai fekālijām nerada risku. Pēc inficēšanās vīruss dažās dienas vai mēnešus atrodas tā sauktajā "apslēptajā" stadijā un tā konstatēšana inficētā dzīvnieka vai cilvēka audos ir apgrūtināta.

Inkubācijas periods, kas ir laiks no vīrusa iekļūšanas organismā līdz slimības klīnisko pazīmju sākumam, var ilgt no dažām dienām (~10 dienas) līdz gadam un pat ilgāk, tomēr visbiežāk cilvēkam tas ilgst 1 - 3 mēnešus. Lai infekcija progresētu, vīrusam jānokļūst nervu sistēmā, pa kuru tas pakāpeniski nonāk centrālajā nervu sistēmā, izraisot smagus tās bojājumus un saslimušā nāvi. Visīsākais inkubācijas periods vērojams tad, ja infekcijas ieejas vārti lokalizējas galvas un plaukstu rajonā, kā arī tad, ja ir daudz dziļu kodumu.

Simptomi

Trakumsērgas vīrusu savairošanās un izplatīšanās centrālajā nervu sistēmā ir strauja (vīrusi nokļūst dažādos audos, tai skaitā arī siekalu dziedzeros). Šajā laikā parādās trakumsērgas raksturīgie klīniskie simptomi. Agrīnie trakumsērgas simptomi cilvēkam nav specifiski un izpaužas līdzīgi gripai - ar drudzi, galvassāpēm un vispārēju vājumu, kas ilgst pāris dienas. Koduma vietā var būt nepatīkamas sajūtas - dedzināšana, nieze, nejutīgums. Koduma vieta var kļūt sāpīga, retāk novēro tūsku un hiperēmiju ap rētu.

Slimībai progresējot, parādās nervu darbības traucējumi - bezmiegs, murgi, nemiers, apjukums, uzbudinājums, halucinācijas, satraukums, pastiprināta siekalošanās, elpošanas traucējumi, apgrūtināta rīšana un bailes no pārtikas un ūdens, rīkles un balsenes krampju lēkmes, agresīva uzvedība, viegla vai daļēja paralīze. Akūtais slimības periods parasti pēc 2-10 dienām beidzas ar slimnieka nāvi.

Trakumsērga pēc slimības simptomu parādīšanās nav ārstējama. Vienīgais efektīvais veids, kā pasargāt veselību un dzīvību ir vakcinācija, kas uzsākta nekavējoties pēc iespējamās inficēšanās.

Profilakse

Trakumsērgas profilaksei ir pieejamas vakcīnas, kas nodrošina imunitātes izveidošanos pret trakumsērgu. Vakcināciju var veikt gan pirms (profilaktiskā vakcinācija), gan arī pēc kontakta ar slimu dzīvnieku vai dzīvnieku ar aizdomām par trakumsērgu (vakcinācija pēc kontakta).

Vakcinācija

Tiek rekomendēta personām, kurām ir paaugstināts inficēšanās risks – veterinārārstiem un citiem dzīvnieku aprūpē nodarbinātiem speciālistiem (dzīvnieku dresētājiem, zooloģisko dārzu darbiniekiem, klaiņojošo dzīvnieku ķeršanas dienestu darbiniekiem, mežsargiem, mežstrādniekiem, lauku pasta darbiniekiem, medniekiem u.c.), kā arī vajadzētu apsvērt iespēju veikt profilaktisku vakcināciju pret trakumsērgu personām, kas atrodas biežā kontaktā ar potenciāli slimiem dzīvniekiem, ceļotājiem, kas dodas uz reģioniem, kuros ir nelabvēlīga situācija attiecībā uz trakumsērgu, personām, kuras ir paredzējušas apmeklēt sīkspārņu apdzīvotas alas, vai arī dodas uz reģioniem, kur dzīvnieku koduma gadījumā medicīniskās palīdzības kvalitāte ir apšaubāma.

Lai gan profilaktiskā vakcinācija neizslēdz papildus vakcināciju, ja ir bijis kontakts ar slimu vai iespējams slimu dzīvnieku, tomēr nav nepieciešams ievadīt specifisko imūnglobulīnu pret trakumsērgu un vakcinācijas kurss ir saīsināts. Profilaktiskā vakcinācija sastāv no trīs vakcīnas devām, kas ievadāmas trīs nedēļu vai mēneša laikā.

Vakcinācija pēc kontakta tiek nozīmēta visos inficēšanās riska gadījumos (neatkarīgi no tā, vai personai ir vai nav kontraindikācijas vakcinācijai), kad bijis kontakts ar slimu vai iespējams slimu dzīvnieku (dzīvnieka kodums, slimā dzīvnieka siekalu nokļūšana uz gļotādām, bojātas ādas brūces u.c.). Potēšana jāuzsāk iespējami ātrāk.

Savlaicīgi veicot pilnvērtīgu profilakses kursu, saslimšanu novēro ārkārtīgi retos gadījumos. Vakcinācija pret trakumsērgu pēc saskares ar dzīvniekiem, kuri ir slimi vai tiek turēti aizdomās par saslimšanu ar trakumsērgu, ir bezmaksas gan bērniem, gan pieaugušajiem, jo to apmaksā valsts.

Kā rīkoties, ja dzīvnieks jūs sakodis, saskrāpējis vai apsiekalojis:

- koduma (saskrāpējuma) vieta rūpīgi jānoskalo ar lielu ūdens daudzumu, ziepēm vai mazgāšanas līdzekli (10 min), lai mehāniski attīrītu brūci no siekalām;
- nekavējoties jāvērsas pie ārsta, kurš noteiks tālāko rīcību.

Lai novērtētu trakumsērgas risku un pieņemtu lēmumu par potēšanas kursa nozīmēšanu, ārstam nepieciešams sniegt šādu informāciju: vieta, kur noticis kontakts ar iespējami slimo dzīvnieku, apstākļi, kādos ir noticis šis kontakts (vai dzīvnieka uzbrukums bija provocēts, vai arī dzīvnieks uzbruka pirms), dzīvnieka suga, vai dzīvnieks ir bijis vakcinēts, vai ir organizēta dzīvnieka veterinārmedicīniskā novērošana (izziņa no veterinārmedicīnas speciālista).

- Ja 10 dienu laikā dzīvnieks paliek vesels (ko apliecina veterinārmedicīnas speciālista izziņa), vakcinācijas kursu pārtrauc.
- Ja aizdomīgā dzīvnieka novērošana nav iespējama (piemēram, nezināms vai klaiņojošs kaķis vai suns), cietušajai personai veic pilnu vakcinācijas kursu.
- Nav pieļaujama atteikšanās no vakcinācijas vai patvaļīga tās pārtraukšana, jo saslimšana ar trakumsērgu vienmēr beidzas ar nāvi.

Jāatceras, ka tikai savlaicīgs, pilns vakcinācijas kurss un ārsta ieteikumu stingra ievērošana var novērst saslimšanu ar šo bīstamo neārstējamo slimību!

Ja jūsu dzīvnieku sakodis vai citādi ievainojis cits dzīvnieks:

- neaiztieciet dzīvnieku ar kailām rokām;
- mazgājiet brūci ar ziepēm un skalojiet ar lielu tekoša ūdens daudzumu, apstrādājiet ar dezinficējošiem šķīdumiem;
- zvaniet veterinārārstam.

Vispārējie ieteikumi profilaksei

- Izvairieties no kontaktiem ar savvaļas dzīvniekiem un „nepazīstamiem” mājdzīvniekiem.
- Slimam savvaļas dzīvniekam bieži, kaut arī ne vienmēr, novēro agresīvu uzvedību, vai arī gluži pretēji tas var būt neraksturīgi rāms un ar netipisku vēlmi tuvoties cilvēkam, tomēr tas var izpausties tikai slimības beigu stadijā. Turieties pa gabalu no dzīvniekiem, kuri uzvedas savādi, novērojiet savvaļas dzīvniekus no attāluma un nebarojiet tos.
- Ja novērojat savvaļas dzīvnieku divaini uzvedamies, ziņojiet par to Pārtikas un veterinārajam dienestam.
- Slimam vai ievainotam dzīvniekam nepieskarieties ar kailām rokām, neaiztieciet un nenesiet to

mājās.

- Saslimušam mājdzīvniekam var būt novērojama uzvedības maiņa – tas var atteikties no barības un ūdens, tā vietā graužot neēdamus priekšmetus, kļūt agresīvs vai netipiski lēns u.c.
- Savvaļas dzīvniekus nekad nevajadzētu turēt kā mājdzīvniekus.
- Atturiet bērnus no rotaļāšanās ar klaiņojošiem dzīvniekiem. Māciet bērniem neņemt rokās svešus, klaiņojošus dzīvniekus, pat ja tie izturas draudzīgi.
- Neatstājiet ārpus mājas atkritumus un pārtiku mājdzīvniekiem starp ēdienreizēm, kas var piesaistīt savvaļas un noklīdušus dzīvniekus. Turiet atkritumus metāla konteinerā ar ciešu vāku.

Mājdzīvnieku īpašniekiem

- Obligāti reizi gadā vakcinējiet kaķus un suņus pret trakumsērgu. Tas palīdzēs ne vien aizsargāt mājdzīvnieku no nāvējošas slimības, bet pasargās arī dzīvnieka īpašnieku no iespējamās inficēšanās, ja mājdzīvnieku sakodīs slims meža dzīvnieks.
- Konsultējieties ar veterinārārstu, ja mājdzīvnieku sakodīs kāds cits, iespējams, „traks” savvaļas dzīvnieks vai tiek novērota savāda mājdzīvnieka uzvedība.
- Jāuzmana mājdzīvnieki, lai tiem nebūtu iespējams kontaktēties ar meža dzīvniekiem. Ja tas noticis, nekavējoties jāvēršas pie veterinārārsta.
- Stingri jāievēro suņu un kaķu turēšanas noteikumi. Nedrīkst pieļaut mājdzīvnieku brīvu klaiņošanu, laižot tos pastaigā bez saimnieka uzraudzības.
- Nav pieļaujama pamestu dzīvnieku vairošanās, tāpēc dzīvnieki, kuru pēcnācēji nav vēlami, jāsterilizē.